

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу
ОКСАНИ ВАСИЛІВНИ КОНДРАТЬЄВОЇ

**«АРХІТЕКТУРНО-ХУДОЖНІ ПРИНЦИПИ ТВОРЧОСТІ
В. М. ПОКРОВСЬКОГО»,**

представленої на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за
спеціальністю

18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури.

Дисертаційне дослідження Оксани Василівни Кондратьєвої присвячене творчості Володимира Миколайовича Покровського (1863–1924). Акцентом дослідження стали об'ємно-планувальні, композиційні та стильові особливості будівель, запроектовані В. М. Покровським у Харківській, Сумській і північних районах Донецької та Луганської областях упродовж 1907–1918 років, які є пам'ятками архітектури і містобудування України.

На розгляд опонента представлено автореферат на 24 сторінках та дисертаційна робота, яка складається з одного тому. Загальний обсяг дисертації становить 236 сторінки, які формують: 121 сторінки основної текстової частини, 50 сторінки ілюстрацій; 22 сторінки використаних джерел інформації з 234 найменувань, 43 сторінки додатків, зокрема 4 сторінки – акти про впровадження результатів наукової роботи.

Актуальність теми дисертації. Тема та проблематика даного дослідження є надзвичайно важливими з точки зору дослідження історії архітектури України, архітектурних пам'яток, краєзнавства та мають практичну спрямованість на збереження архітектурної спадщини України. Зважаючи на масштаб особистості архітектора-художника В. М. Покровського, вивчення його творчої спадщини як одного з визначних представників української культури додатково актуалізує дослідження його творчої спадщини як одного з визначних представників української культури. Актуальність дисертаційного дослідження обумовлена необхідністю розширити теоретичні знання з історії архітектури України та створити джерело для професійного виховання майбутніх генерацій архітекторів-художників.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження відповідає планам наукових робіт кафедри основ архітектури і архітектурного проектування Київського національного університету будівництва і архітектури (КНУБА); дослідження має наукову новизну та практично спрямоване на збереження архітектурної спадщини України.

Тема дисертації пов'язана з визнаними в світі пам'яткоохоронними документами, зокрема: «Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту» (Гаага, 1954), «Хартія з питань збереження та

реставрації історичних пам'яток і визначних місць» (Венеція, 1964), «Конвенція про захист всесвітньої і природної спадщини» (Париж, 1972, 1975), «Конвенція про охорону архітектурної спадщини Європи» (Гренада, 1985), «Міжнародна хартія з охорони історичних міст» (Вашингтон, 1987).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та отриманих результатів. Забезпечується логічною відповідністю використаних у дослідженні загальних та спеціальних наукових методів його меті та завданню та базується на результатах аналізу науково-теоретичного та практичного досвіду. Що також підтверджено апробацією результатів дослідження. Результати дослідження впроваджено у роботу Українського державного інституту культурної спадщини Міністерства культури та інформаційної політики України; курс лекцій «Історія української архітектури» для другого курсу архітектурного факультету КНУБА. Необхідно відзначити впровадження результатів даного дослідження на регіональному рівні, що засвідчує позитивну тенденцію та зацікавленість місцевих громад культурною спадщиною. Основні положення дисертаційної роботи були оприлюднені на шести міжнародних конференціях: науково-практичних конференціях «Церква-наука-суспільство: питання взаємодії» (Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник, Київ, 2015, 2016, 2018); «Могилянські читання»: Збереження історико-культурної спадщини: реставратори та реставрація – доля пам'яток і людей» (Київ, 2013); «Могилянські читання»: Дослідження сакральних пам'яток України» (Київ, 2018). Фрагменти результатів дослідження були оприлюднені у Британській спілці майстрів вітражного мистецтва (BSMGP, Лондон, 2016); на міжнародній конференції GLASSAC17 (Університет Лісабона, 2017). Окремі результати дослідження були використані учнями загальноосвітньої школи Марківського району Луганської області у «Всеукраїнському конкурсі науково-дослідницьких робіт» (2018), організованому Міністерством освіти і науки України, Методичним відділом освіти Марківської райдержадміністрації та філією «Малої академії наук учнівської молоді».

Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях та авторефераті. Огляд статей автора підтвердив, що висновки та основні положення дисертації, які відображені у статтях, опублікованих у фахових виданнях України, дали змогу науковій громадськості ознайомитись із основними результатами дослідження. Так, результати дисертації представлені в 17 наукових працях, зокрема: 6 статей – у фахових наукових виданнях України; 2 статті – у зарубіжних виданнях; 6 статей – у тезах до наукових міжнародних конференцій; 4 статті, які додатково відображають наукові результати.

Наукова новизна результатів дослідження. полягає у наступному:

- систематизовано та встановлено перелік архітектурних об'єктів В. М. Покровського; здійснено класифікацію; виявлено географію будівництва досліджуваних об'єктів; розроблено картографічні матеріали споруд за типологічними ознаками;

- комплексно охарактеризовано творчий доробок архітектора-художника В. М. Покровського на основі опрацювання архівних матеріалів, натурних обстежень і графічних реконструкцій;

- досліджено біографію архітектора-художника В. М. Покровського з виявленням усіх чинників формування особистості як «ренесансної людини» (*homo universalis*) 1905–1915 років; до наукових досягнень введено невідомий в історіографії вітчизняної архітектури фактологічний матеріал містобудівної історії Харкова;

- сформульовано архітектурно-художні принципи творчості В. М. Покровського: принцип художньо-семантичного мислення, що передбачав створення «будівлі-образу»; принцип «поліфонії стильових і народних форм», який застосовувався в одному об'єкті; принцип «синтезу мистецтв і ремесел», який мав за мету створення «всеосяжного твору»; принцип «складної пластики» (дахів, фронтонів) як особливість творчого мислення у створенні архітектурного силуету; «різноманітність» форм і композицій як авторський підхід проектування, що стосується, наприклад, віконних прорізів;

Практичне значення результатів дослідження для теорії та практики полягає у їх впровадженні у фахові програми навчальних дисциплін кафедр архітектурних факультетів вищих навчальних закладів освіти України (КНУБА, ХНУБА, ХНУМГ ім. О. М. Бекетова); в архітектурно-проектну практику розроблення проектів реставрації пам'яток архітектури і містобудування; у роботу Українського державного інституту культурної спадщини Міністерства культури та інформаційної політики України, а також відповідних органів місцевої влади Харківської, Сумської та Луганської областей у процесі моніторингу об'єктів Державного реєстру нерухомих пам'яток України; Українського національного комітету Міжнародної ради з охорони пам'яток та історичних місць (ICOMOS), який сприяє реставрації історичного і архітектурного середовища; на регіональному рівні – у програму навчального курсу «Культура добросусідства» для навчальних закладів Харківської, Сумської та Луганської областей, з метою гармонізації міжкультурних відносин у регіонах України.

Оцінка змісту та висновків дисертаційного дослідження позитивна. Структура роботи логічна; зміст викладено науковою мовою. Дисертація

складається з анотації, списку публікацій, скорочень, вступу, чотирьох розділів із висновками та ілюстраціями, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Всі розділи дисертації чіткі зі змістовним графічним матеріалом і обґрунтованими висновками. Автореферат відображає основні положення дисертації. Зміст автореферату та дисертації ідентичні.

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначаються мета, завдання, об'єкт, предмет, методи і межі дослідження, а також визначається наукова новизна, результат, практичне значення та застосування результатів роботи.

У першому розділі **«Історіографія та проблематика дослідження архітектури В. М. Покровського»** визначено стан дослідження проблеми, розглянуті особливості архітектурно-містобудівного розвитку Холмсько-Варшавської єпархії 1875–1905 років (нині – східні території Республіки Польща) і Харківської губернії 1885–1919 років (нині – Харківська і Сумська області, північні райони Донецької та Луганської областей України); проаналізовано вплив містобудівних, геополітичних, культурних чинників на формування творчої особистості архітектора-художника В. М. Покровського. На основі просопографічних досліджень вперше в історіографії вітчизняної архітектури представлена повна біографія В. М. Покровського.

У процесі дослідження виявлена неповнота і неузгодженість фактів у теоретичних працях, які не відповідають архівним першоджерелам. Внаслідок цього виникла необхідність заповнити існуючі прогалини в архітектурознавстві України. До наукового вжитку автором введено численну кількість нового фактологічного матеріалу з архівних фондів. Матеріали уможливили вивчити засади архітектурного проектування архітектора-художника, провести міждисциплінарні дослідження.

Для визначення середовища формування особистості В. М. Покровського та особливостей його архітектурного проектування, досліджено контекст епохи, виявлені особливості урбаністики, стильові спрямування громадських і житлових будівель, об'єктів сакральної архітектури на теренах Холмсько-Варшавської та Харківської єпархій.

За допомогою архівних матеріалів введено до наукового вжитку численні біографічні факти В. М. Покровського. Автором представлено цілісну картину формування його особистості, виявлено персоналії та події, які вплинули на професійні якості В. М. Покровського, а також на формування його архітектурного доробку. Вперше виявлено факти харківського періоду архітектора-художника 1888–1891 років, внаслідок чого одержано повне розуміння генези та чинників формування неординарної особистості, лексики та стильової еволюції архітектури В. М. Покровського, які доповнюють містобудівну історію Харкова та Слобожанщини.

У другому розділі **«Методичні основи дослідження архітектурного надбання В. М. Покровського»** обрано системно-структурний підхід щодо

дослідження архітектурних об'єктів В. М. Покровського, який ґрунтується на наукових методах дослідження (теоретичному і емпіричному) та спеціалізованих архітектурних методах (графоаналітичному методі, розробленні структурно-логічних моделей і застосуванні методу матричних моделей і класифікацій).

Основним методом роботи стало камеральне дослідження, яке полягало в опрацюванні літературних джерел, архівних матеріалів і проектних креслеників. Важливою методичною передумовою проведення подальшої роботи стало створення найповнішого каталогу архітектурних об'єктів В. М. Покровського, оскільки на час камерального дослідження жодного повного списку об'єктів не існувало. Складність натурних обстежень полягала у широкій географії будівництва споруд В. М. Покровського.

Визначено структуру дослідження та сформовано методологічний апарат, окреслено коло недосліджених питань щодо діяльності архітектора-художника В. М. Покровського, відтворено соціально-політичне та культурне тло епохи, а також складена інформаційна база для дослідження. Виконано пофакторний, морфологічний і порівняльний аналіз. виявлено архітектурно-практичний і науково-педагогічний вплив В. М. Покровського на розвиток архітектури України; вивчено стан збереженості та цінність творчої спадщини В. М. Покровського; відображення його спадщини в предметах образотворчого мистецтва ХХ – початку ХХІ століть.

У третьому розділі **«Дослідження типологічних особливостей архітектури споруд В. М. Покровського»** усі виявлені об'єкти архітектури В. М. Покровського класифіковані за типологічними ознаками, проаналізовано об'ємно-планувальні, композиційні та стильові прикмети громадських і житлових будівель, об'єкти сакральної архітектури; досліджено реконструйовані та реставровані будівлі В. М. Покровського, розроблено детальні та загальні картографічні матеріали.

Встановлено, що об'єкти сакральної архітектури складають переважну більшість доробку архітектора-художника. Внаслідок великого обсягу будівництва сакральних споруд виявлено принципіві об'ємно-розпланувальні схеми у мурованому та дерев'яному храмовому проектуванні.

Доведено широку функціональну типологію громадських будівель В. М. Покровського (культурно-освітні, адміністративні, торгівельні, транспортного зв'язку, лікувальні) з перевагою об'єктів, функція яких пов'язана з ідеєю просвіти.

Виявлено композиційні особливості громадських споруд, а також визначено, що оформлення фасадів ґрунтувалося на принципах естетичної вишуканості та ексцентричності

У четвертому розділі «**Значення творчості В. М. Покровського для розвитку архітектури України**» проаналізовано основні форми і композиції морфологічних елементів та їхні стильові особливості відповідно до розроблених графоаналітичних моделей; визначено п'ять архітектурно-художніх принципів творчості В. М. Покровського; досліджено сучасний стан виявлених споруд, визначено цінність його архітектурної спадщини, а також вплив В. М. Покровського на розвиток архітектури України.

Для функціональних типів споруд В. М. Покровського визначено притаманні їм морфологічні ознаки.

Визначено п'ять архітектурно-художніх принципів його творчості: принцип художньо-семантичного мислення, що передбачав створення «будівлі-образу»; принцип «поліфонії стильових і народних форм», який застосовувався в одному об'єкті; принцип «синтезу мистецтв і ремесл», який мав за мету створення «всеосяжного твору»; принцип «складної пластики» (дахів, фронтонів) як особливість творчого мислення у створенні архітектурного силуету; «різноманітність» форм і композицій як авторський підхід проектування, що стосується, наприклад, віконних прорізів (гексагональні «трапецієподібні монофори, біфори, трифори»).

Аналіз об'ємно-планувальних, композиційних і стильових ознак архітектурного доробку В. М. Покровського свідчить про те, що він був визначним майстром на теренах України в період неоромантизму початку ХХ століття, який збагатив архітектуру лексику власними знахідками та визначними естетичними композиціями.

Цікавим є порівняння та виявлення спільних рис та споріднення творчих засад В. М. Покровського з працями британських архітекторів А. Уотерхаусу та В. Берджесу, які працювали в другій половині ХІХ століття.

Аналіз сакральної архітектури В. М. Покровського в Україні, яка збереглася після семи декад радянської влади, громадянської та другої світової воєн є взірцем у пошуках архітектурно-художнього образу храму та важливим надбанням для розвитку традиції архітектурного проектування у галузі сакрального будівництва, а також джерелом для створення творів образотворчого мистецтва упродовж ХХ–ХХІ століть.

Висновки до кожного з розділів та загальні висновки дисертаційного дослідження є структурованими, логічними, конкретними та послідовними, підсумовують основний зміст проведеного дослідження з можливістю подальшого його розвитку та поглиблення, а також доводять, що усі сформульовані завдання виконано у повному обсязі.

Характеризуючи оформлення графічної частини дослідження, слід зауважити, що робота виконана на високому рівні.

Дисертаційна робота Оксани Василівни Кондратьєвої на тему «**Архітектурно-художні принципи творчості В. М. Покровського**»

справляє позитивне враження, а дослідження є комплексним аналізом архітектурно-художніх принципів творчості Володимира Миколайовича Покровського (1863–1924) на основі систематизації та вивчення його архітектурного надбання, створеного ним в Польщі та Україні на зламі XIX–XX століть, є цілком обґрунтованим.

Втім, оцінюючи глибину дослідження, його ґрунтовність та важливість, варто висловити окремі дискусійні моменти та певні незначні зауваження та побажання:

1. Було б доцільним у першому розділі графічно представити огляд об'ємно-планувальних композицій громадських і житлових будівель Харківської губернії кін. XIX – поч. XX ст.

2. Оскільки до архітектурно-історичного термінологічного апарату дослідниця вводить невідому українській науці термінологію: «трапецієподібні монофори, біфори, трифори», доречно було б детально визначити й окремо представити в тексті дисертації вищевказані дефініції.

3. У порівняльному методі дослідження, О. В. Кондратьєва порівнює архітектурно-художні принципи творчості В. М. Покровського з О. Г. Сластіоном і Ле Корбюзьє. Було б доцільно чітко визначити причини такого вибору та ґрунтовніше розкрити логіку цього порівняння.

Втім, зазначені зауваження суттєво не впливають на позитивну оцінку даної дисертаційної роботи.

Вважаю, що подана до захисту дисертаційна робота ОКСАНИ ВАСИЛІВНИ КОНДРАТЬЄВОЇ на тему «АРХІТЕКТУРНО-ХУДОЖНІ ПРИНЦИПИ ТВОРЧОСТІ В. М. ПОКРОВСЬКОГО», за своєю актуальністю та практичною цінністю отриманих результатів є самостійно виконаним і завершеним науковим дослідженням, містить цінні наукові положення та обґрунтовані результати, а також повністю відповідає діючим вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» ДАК Міністерства освіти і науки України щодо кандидатських дисертацій, а її автор ОКСАНА ВАСИЛІВНА КОНДРАТЬЄВА – заслуговує на присудження їй ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01– «Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури».

Офіційний опонент:

кандидат архітектури, доцент,

Гнатюк Лілія Романівна

доцент кафедри дизайну інтер'єру
факультету архітектури, будівництва та дизайну

Національного авіаційного університету

з а с в і д ч у ю

Вчений секретар

Національного авіаційного університету